

STILUL 1900 ÎN ORADEA. VITRALII

Rodica Hârcă

Atracția care o simțim, o putem spune chiar profund, pentru ceea ce înseamnă *curentul Art Nouveau* este de fapt atracția pentru rafinamentul lui estetic în toate formele de manifestare de la modă, artă aplicată și industrială, pictură, grafică, sculptură, arhitectură și decorație. Arta 1900 a generat fenomene complexe ce nu pot să fie formulate într-o stilistică unică. Cu caracteristicile ei particulare, Oradea, se înscrie în egală măsură atât prin independență cât și personalitate, în evantaiul larg de expresie a marilor familii europene bine conturate a Artei 1900, cu un areal ce se întinde de la Cetatea Oradea până la Gara Centrală. Acest areal include imobile de raport (Palatul Moskovitz I, II, Palatul Appollo, Palatul Stern, Casa Adorjan I, II, Palatul Darvasy), vile (Vila La Roche, Vila Vago, Okany Schartz), hotele (Hotel Transilvania, Astoria, Crișul Repede, Parc, Vulturul Negru) clădiri militare (str.Armată Poporului), clădiri industriale și depozite (Fabrica de bere, Spirt, Fabrica de cărămidă, Coș de fum a uzinei electrice), instituții publice (Primăria, Palatul Episcopiei Ortodoxe, Palatul Episcopiei greco-catolice, Palatul Justiției, Bănci, Case de Comerț și industrie etc.) Ele sunt semnate de arhitecți ce se înscriu detașat în repertoriul european al arhitecturii 1900: Lechner Ödön, Jakab Dezső și Komor Marcell, Vágó László și József, Mende Valer, Sztarill Ferenc, Löbl Ferenc, Rimanoczy Kálmán senior și junior, Anton Sallerbeck, oferind un material de cercetare și valorificare foarte divers.

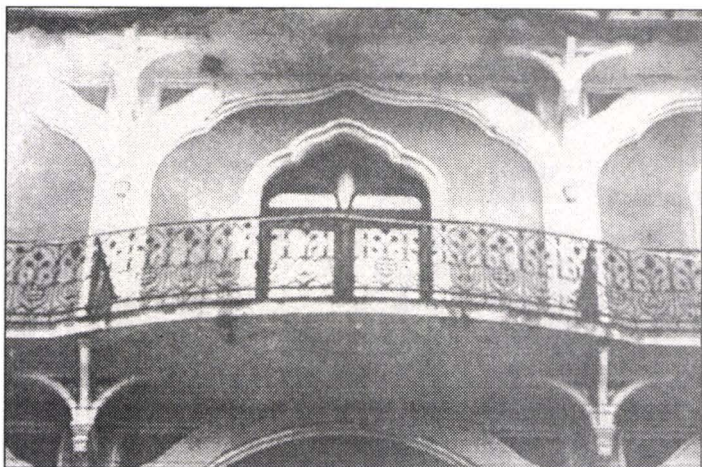
Expozițiile document: *Planuri de arhitectură orădeană, Feronerie 1900 Oradea, Forme de manifestare a artei 1900 Oradea,*

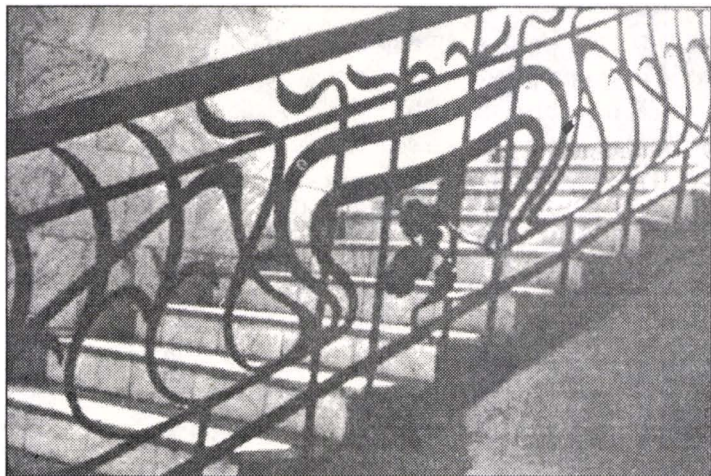
arh. Iakab și Komor,
Complexul Vulturul Negru,
1907 - 1909, fațada
principală

arh. Iakab și Komor, Vila
Okanyi Schwartz, str. M.
Eminescu nr. 25,
1909, poarta

arh. Sztáril Ferenc, Hotel Astoria, str. Teatrului nr. 2,
balustradă balcon

arh. Rimánóczy Kálmán jun., Banca Română pentru Dezvoltare,
P-ța Regele Ferdinand nr. 4, balustradă mână interior

premiere națională, valorifică acest tezaur arhitectural atât de inedit. Pornind de la un material atât de uriaș, practic explorat prea puțin, m-am oprit ca un subiect aparte la sticlă.

De mare eleganță și echilibru, în care linia desenează cu exactitate valori spațiale, transparente, mișcătoare, fluide, într-un limbaj grafic de o rară eleganță, cu tonuri vii și pete mari de culoare, vitraliile, sticlă opacă și colorată ce se mai păstrează în casa scării, în locuințe, constituie compoziții dominante cu o concepție decorativă de bună calitate ce se armonizează cu arhitectura.

Analizându-le în ansamblul lor, atât ca unitate stilistică cât și sub aspectul ornamentului, ca valoare intrinsecă a Art Nouveauului, clădirile din Oradea prin stucatură, statui, medalioane, feronerie, vitraliu, sticlă opacă, colorată etc. justifică ornamentația ca principiu al arhitecturii, având la bază *valoarea lонiei, puterea organică a plantei și simbolul structural*.

Vitrăliile. Îmbinările dintre liniile curbe, liniile curbe cu liniile drepte care la un moment dat devin tangențiale una față de alta (Palatul Vulturul Negru, Palatul Darvasy, Hotel Parc sau Palatul Roth) reflectă relația dintre construcție și ornament. Relație ce este realizată cu acuratețe și anticipează imitația perfectă și sistematică a naturii însă apropiindu-se de simbol. Estetica curbiliniei logică și geometrică în același timp frumoasă și subțire se multiplică într-o curbă ovoidală combinată ce se termină în trei centri (Palatul Vulturul Negru). Trecerea la linia următoare este grațioasă dar în același timp energetică, flexibilă în care estetica curbiliniei creează simbioza dintre forță și utilitate. Desenul decorativ clar conturat, dincolo de forma pe care o reprezintă, prin mișcare, dispoziție, traiectoria curbei amplă sau închisă transformă sticla într-o operă de artă în linii. Calitățile liniei și în mod cert forța ei sunt reale, inseparabile de natura organică a plantei (imobil P-ta Libertății). Și dacă pentru feroneria 1900 am uzitat expresia *feronerie arhitecturală* - de ce nu am vorbi de *vitraliul arhitectural* legat de scopul pentru care a fost conceput. Mugurul, lujerul, floarea ca motive ornamentale, ritmul în ansamblul ornamentului și utilitatea, logica, structura părților - geamul, ușa, acoperișul, terasa (Banca Română de Dezvoltare, Hotel Parc, Complexul Vulturul Negru) care definesc ansamblul, construcția.

Ca expresie arhitecturală în sine *ornamentul* simbol structural a plantei pe de o parte și calitățile decorative ale sticlei, beneficiază de raportul intim care va determina forma deci simbolul ca funcție a obiectului legându-l de frumos.

Abundența motivelor ornamentale, cu structuri liniare dinamice, fine ca o dantelă, contrastând cu un dinamism curbiliniu uneori chiar violent aproape baroc, cu elemente de arhitectură, artă populară, portret în poziție statică, peisaj, variază de la un vitraliu la altul dialogând de la faza naturalismului în secesione până la faze geometrice. Decorativismul lor cu o cromatică vie cu pete mari de culoare cu o cromatică luminoasă dar rece înscriindu-se perfect principiilor estetice ce guvernează fațadele clădirilor specifice anului 1900 îmbogățindu-le limbajul artistic constituind vizual acel efect plastic atât de inedit.